

ANMÄLAN

FORTIDSMINDER OG KULTURHISTORIE. Antikvariske studier nr 8. Udgivet af Miljøministeriet. Skov- og Naturstyrelsen. København 1987. 201 sid.

Den teori om jägarstenålderns boplatser, som lades fram av Anders Fischer och Søren Sørensen i Antikvariske studier 6, börjar nu bära frukt. Bakgrunden är dels att exploateringen på havsbotten i det danska öhavet börjar bli alltmer pockande, och Fredningsstyrelsen måste utveckla en strategi för det, dels att få kustboplatser från den egentliga jägarstenåldern (Maglemose- och Kongemosekulturer, fram till början av fjärde årtusendet f Kr) är kända på land. Den äldre jägarstenålderns boplatser ligger nämligen till stor del under vatten. Från tid till annan aktualiseras de genom fynd vid trälning på fiskebankar och vid upptagning av sand och grus för väg- och husbyggnad.

Teorin går ut på att boplatserna tycks påträffas vid ur näringssynpunkt väsentliga lokaler som strömmande vatten och åutlopp. Det gäller då att rekonstruera den forna topografin. På grundval av geologisk forskning kan man generellt säga, att söder om en linje från västligaste delarna av Limfjorden (Nissum Bredning) och till Grønsund mellan Møn och Falster har landet sänkts sedan atlantisk tid, som då till stor del omfattar den aktuella tiden c 6.000-3.100 f Kr. Förhållandena är delvis annorlunda för de kulturer som kommer först (Maglemose) och senare (Ertebølle o s v). Maglemosetida boplatser har t ex på svenska sidan upptäckts vid Öresund (publicerat av Lars Larsson i Lund). Kjøkkenmøddingarna från Ertebøllekulturen är kända såväl från land och (delvis hav).

Antikvariske Studier 8 berättar om enastående goda resultat av den teori, som nämns. Framförallt gäller det boplatserna på Argusgrunden vid nordöstligaste hörnet av Lolland. Den är ett exempel på boplatserfynd som varit kända en längre tid, och upptäcktes genom grusexploatering i liten skala på 1950-talet. Lustigt nog klargör inte rapporterna riktigt klart var vi befinner oss kronologiskt. På ett ställe placeras boplatserna c 4.900 f Kr, medan det av C 14-analysen framgår att vi i kalenderår måste räknas någonstans 5.700 f Kr. De analyser som ligger till grund för den tidiga dateringen knyter sig framförallt till en på 5,5 m djup frampreparerad härd.

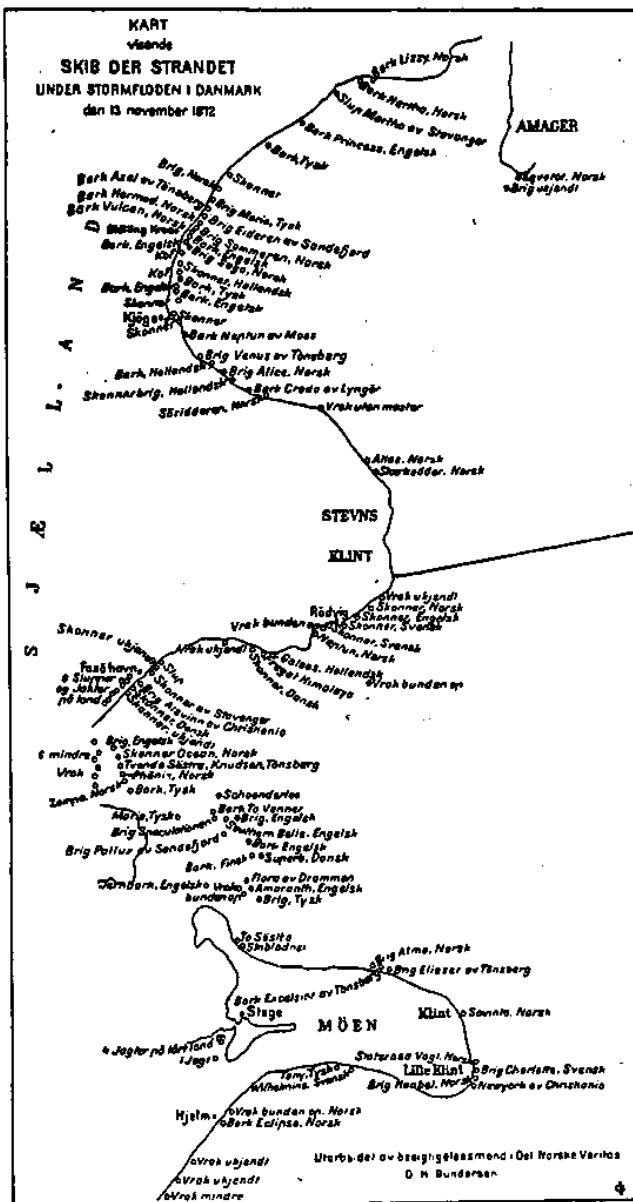
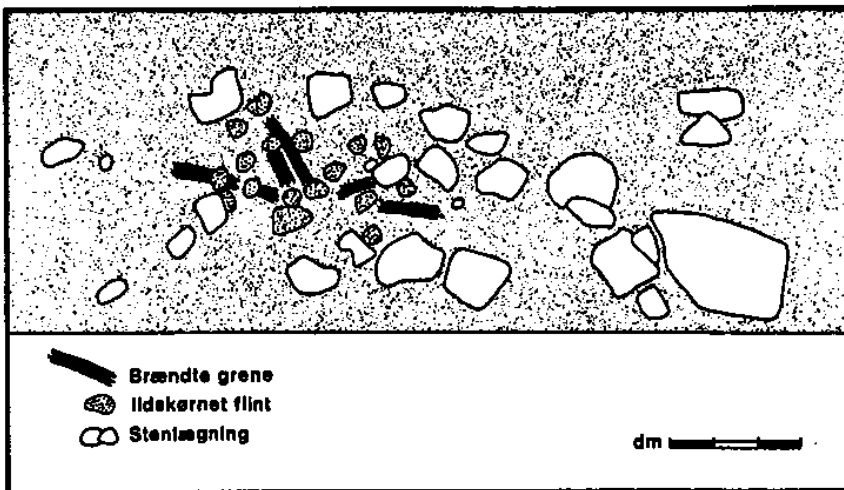
Dessutom finns människoben från en eller flera gravar, sannolikt Danmarks f n äldsta. Det finns därtill rika fynd av flinta av typisk tidig Kongemosekaraktär och organiska rester av horn, i någon mån ben, nötskal (hassel-nöter), barkflak (rester av byggnader).

Även om undersökningen ännu är tämligen grov och ytlig dristar sig författarna tala om ett stenålderns Atlantis. Jämförelsen med Pompeji, Atlantis eller Vasa tycks alltid aktuell under vatten! Men den fantastiska boplatserna från Ertebølle-tid vid Tybrind Vig på västra Fyn visar verkligen att det finns fog för sådana jämförelser. Minns t ex den ornerade paddeln och stockbåten därifrån!

Potentialen är mycket stor. På en obetydlig tid och med intensiva insatser av ett litet gäng hängivna och kunniga sportdykare är nu snart lika många boplatser kända under vatten som på land under den aktuella tiden. Kustboplatserna har dessutom visat sig vara primära inom denna kultur i förhållande till de inlandsboplatser som gett den dess namn, d v s de vittnar om betydligt långvarigare vistelse av betydligt flera människor. Teorin har inte bara besannats, den har lett till en ny syn på kulturen.

Det är troligt att detta arbete kommer leda till systematiska undersökningar av någon lovande lokal, som kommer att ställa även Tybrind Vig i skuggan. Kunskapen om denna tids maritima kultur är förvånansvärt liten. Antydningar om betydligt mera komplicerad social struktur, rejäla hus- och boplatseranläggningar, ja, t o m befästningar, finns i materialet från jägarstenåldern, i kontrast till de föreställningar man tidigare haft.

Från registreringsarbetet finns en rapport i enklare form: Stenålderboplatser på bunden af Smålandsfarvandet. Miljøministeriet. Skov- og Naturstyrelsen. København 1987. 96 sid. Här framstår också insatsen av sportdykarna Ejler Bojler, Lars Erik Larsen och Poul Glud desto tydligare, i samarbete även med det lokala museet i Kalundborg. En triumf för dansk undervattensarkeologi! Och på större djup väntar Maglemose!

Ovan härd från Argus-grunden (efter Per Smed och Antikvariske Studier 8).

T v effekterna av stormfloden 13/11 1872 i förlisningar längs Själlands östkust, en storm som f ö lämnade spår i hela Östersjön, ända upp i Bottniska viken. Alla blev ju inte vrak, men ändå---

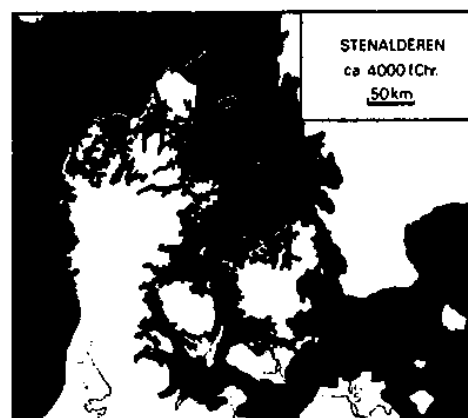
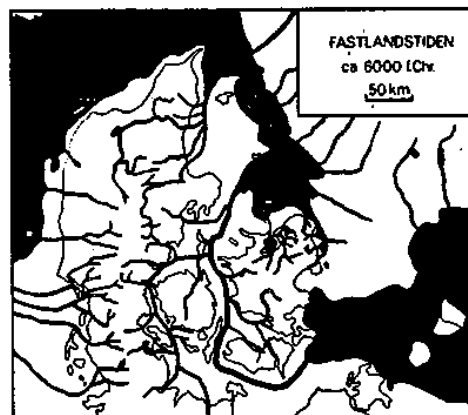
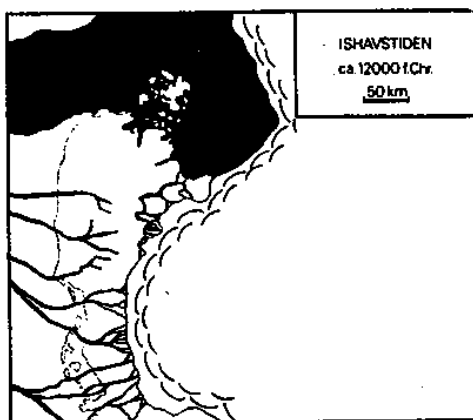
Efter Antikvariske Studier 8.

Antikvariske Studier innehåller denna gång till 2/3 uppsatser med olika ämnen med anknytning till Argusgrunden, med författare som Anders Fischer (initiativtagare), Ulrik Möhl (fauna), Pia Bennike (människoben), Henrik Tauber (C-14 och kol C 13:s betydelse för fastställande av diet, i detta fall med starkt maritim prägel, ungefär detsamma som för eskimåer på Grönland), Claus Malmros (träkol från härden), Jens Schou Hansen (seismisk uppmätning, som bl a kan tyda på en tidig befästning eller försvarsanläggning), Per Smed (även känd med namnet Philipsen; som skriver om fältarbetet under vatten).

Den sista tredjedelen omfattar andra intressanta ämnen om Fredningsstyrelsens arbete, med registrering och skydd av maritima fornlämningar (Carsten Lund, Birger Thomsen, Per Smed). Ett imponerande arbete med för en gångs skull rejäla resurser, både i båtar, utrustning och manskap. Danmark ligger här väl framme internationellt, medan Sverige knappast kan nämnas i samma andetag - åtminstone inte på detta plan. Som synes har man i Danmark även *använt* sin fina utrustning!

En anslutande uppsats av Ole Louis Frantzen gäller ett fynd av en mörsare av brons funnen i vraket av det danska örlogsskeppet "Snarensvend" som ligger strax söder om Kronborg i Öresund, på 22 m djup. Det är en mycket vacker pjäs, gjuten 1647 till riksmarsken Anders Bille, och unik i sitt slag. En lista på den utrustning som följde "Snarensvend" och en mindre båt "Bohusgalieten", mest artilleri, ger en antydning om vad som ännu kan dölja sig i detta vrak, som nästan är täckt helt och hållet av avlagringar. Fartygen förde evakuerade danska materialier från det vid Roskildefreden av Danmark-Norge avträdde Bohuslän till Köpenhamn, men förläste samma år, 1658.

CW(Ö-vik)

Danmark har sällsynt goda möjligheter för nyfynd av stenåldersboplatser under vatten. Några exempel på aktuella tidsskeden ges här. Efter Antikvariske Studier 8.